

УДК 005.336:332.122

ІНТЕГРАЦІЙНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СУКУПНОГО ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Буряк М.І.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті розглянуто питання побудови і використання інтеграційної моделі формування сукупного фінансового потенціалу регіону на основі активізації ендегенних чинників його генерації. Дано визначення сукупного фінансового потенціалу як інтегрального вартісного виразу загальної функціональної продуктивної потужності виробничого процесу певної територіальної системи. Вимірником величини фінансового потенціалу регіону, що забезпечує порівняльне співставлення у аналізі регіонального розвитку обрано індикатор його прояву: обсяг виробництва валового регіонального продукту в розрахунок на одну особу. Розроблено інтегральну модель формування сукупного потенціалу розвитку регіону. Вона поєднує у системну цілісність ресурсне забезпечення виробничого відтворювального процесу чинниками природного і соціального потенціалів з фінансовим забезпеченням не лише економіки, а й покращення екологічного балансу природного середовища та піднесення добробуту громадян. Обґрунтовано необхідність впровадження в Україні індикативного планування та державно-приватного партнерства як механізмів реалізації інтеграційної моделі формування фінансового потенціалу регіонів.

Ключові слова: фінансовий потенціал, регіон, інтегральна модель, індикативне планування, державно-приватне партнерство.

Постановка проблеми. В сучасних умовах перманентного кризового стану, в якому внаслідок різних причин перебуває національна економіка України, головною умовою її подолання і забезпечення так необхідного розвитку є насамперед досягнення макроекономічної стабілізації. Це потребує найбільш повного і ефективного використання наявного та активного формування ендегенного, тобто породжуваного внутрішніми факторами, сукупного фінансового потенціалу регіонів на основі реалізації їх конкурентних переваг та системного розвитку продуктивних сил регіональних соціо-економічних систем, а відтак суспільства загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія ендегенного зростання набула широкого поширення у другій половині ХХ століття насамперед завдяки працям відомих зарубіжних вчених: В. Велфе, Р. Вінна, М. Еванса, Л. Клейна, В. Леонт'єва, Г. Менк'ю, Дж. Сакса, П. Самуельсона, Я. Тімбергена, К. Холдена та ін. [4, с. 7].

У працях з цієї проблеми вітчизняних науковців ідеологія ендегенного зростання використовується у моделюванні прогнозів економічного розвитку з метою обґрунтування заходів макроекономічної стабілізації, здійснення аналізу економічних процесів та оцінки перспектив розвитку суспільства. Вагомий внесок у розробку науково-практичних засад регулювання динаміки економічного зростання на макро- та мезорівнях на основі керованого формування сукупного фінансового потенціалу здійснили вітчизняні науковці О. Балацький, В. Боронос, І. Вахович, В. Геєць, А. Даниленко, М. Дем'яненко, І. Лукінов, Ю. Лупенко, Ц. Огонь, К. Павлюк, Ю. Пасічник, І. Чугунов, С. Юрій та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри несумнівні успіхи у вирішенні теоретико-методологічних і методико-прикладних аспектів загальної проблеми формування фінансового потенціалу регіональних соціо-економічних систем залишається низка нерозв'язаних, чи дискусійних питань в даній сфері. У роботах вчених досить обмежено

окреслені теоретичні питання сутності сукупного фінансового потенціалу регіону, методів його інтегрального виміру та системного механізму його генерації у територіальному економічному просторі регіону.

Мега статті. Головною метою цієї статті є проведення дослідження, що передбачає визначення сутності економічної категорії «сукупний фінансовий потенціал» регіону, обґрунтування методу його визначення та інтегральної моделі його формування у територіальному економічному просторі регіону.

Викладення основного матеріалу. Загальновідомо, що термін «потенціал» використовується із прадавніх античних часів. У науковий вжиток цей термін увів Аристотель (у книзі «метафізика») як похідного від грец. δυναμική – рушійна сила, можливість. Латинський термін «potentia» – сила, спроможність, потужність, Аристотель вживав як можливість виникнення нового прояву, що знаходиться у самій реальній дійсності, адже нічого нового не виникає з нічого. Рух, як невід'ємна властивість матерії, передбачає перехід від стану потенції буття до буття реального [3].

Тобто термін «potentia», як вираз ознаки можливості, відображає об'єктивно існуючу вірогідність зміни явища в силу закономірності його розвитку: наявна можливість трансформується у реальну дійсність за умови необхідності її реалізації.

Виходячи із першопочаткового значення сприйняття змістовності терміну «потенціал» (як «можливість», «спроможність», наявність сил, які можуть бути задіяні у забезпеченні певних життєвих потреб людини) закономірно цей термін набув вжитку у ракурсі ознаки «потенційний», тобто можливий у системі реального прагматизму буття. Це застосовується насамперед у процесі освоєння життєво важливих натурально-матеріальних ресурсів природного середовища, нагромадження знань на основі науки, вдосконалення певних функціональних систем, посилення ступеню креативності менеджменту тощо.

В економічному менеджменті термін «потенціал» увійшов у дефініцію «економічний потенціал» як ознаки спроможності певної економічної системи утворювати певний продукт. Тобто, економічний потенціал є фактором виробництва, продуктивна спроможність якого сприймається як продуктивна потужність виробництва, оцінюваного за обсягом отриманого продукту як результату виробничого процесу.

У виробничій діяльності використовується велика різноманітність різновидів чинників – потенціалів у різному прояві. Вони поділяються на дві групи – виробничі ресурси і фактори (за відомою тріадою: земля, капітал, праця), які мають свою форму прояву та виміру. А у процесі суспільного відтворення, продуктом якого виступає вартість (валовий національний, регіональний чи підприємницький продукт в залежності від масштабності відтворювального процесу) усі чинники (потенціали) внаслідок капіталізації набувають грошового виміру (оцінки). На цій основі сумарний економічний потенціал певної економічної системи набуває інтегрального вартісного виміру за узвичаєним найменуванням «сукупний фінансовий потенціал». Зазначене дає підстави вважати, що за своєю сутністю сукупний фінансовий потенціал – це інтегральний вартісний вираз загальної функціональної продуктивної потужності виробничого процесу. Тобто, економічний і фінансовий потенціал як вираз виробничої потужності економічних систем однозначні і вживаються як тотожність. У першому випадку мається на увазі економічна сфера прояву потенціалу, а у другому – величина його продуктивної потужності у вартісному «фінансіалізованому» вимірі [1].

Якщо використовувати принцип «витрати-випуск», що вживається методикою статистичного обліку національних рахунків, то цей підхід може використовуватись і для оцінки продуктивної потужності (функціонального сукупного потенціалу) і субрегіональних економічних систем – регіонів. Для аналітичної порівняльності регіонів доцільно використовувати величину валового регіонального продукту (ВРП) у розрахунку на одну особу (продуцента) жителів регіону, як індикатора величини сукупного функціонального фінансового потенціалу регіону.

Переваги використання зазначеного індикатора як для цілей аналізу і оцінки динаміки нарощування продуктивної спроможності соціо-економічних систем регіонів, так і для цілей управлінських рішень стосовно формування регіонального сукупного фінансового потенціалу полягають у наступному:

- відповідає необхідність здійснювати «інвентаризацію» усіх чинників виробничого процесу (тим більше, що значну кількість їх неможливо врахувати, та й баланс регіональної економіки не існує);
- відображає реальну функціональну сукупність чинників (ігноруючи віртуальні варіанти «конкурентних переваг»), тобто – реально задіяних у виробничий потенціал, їх інтегральний вираз, а разом із цим і динаміку обсягу виробництва сукупного продукту, тобто – кількісну і якісну визначеність економічної системи;
- фіксується офіційною системою статистичного обліку (на жаль лише на регіональному рівні,

а на субрегіональному – районів та територіальних громад не обраховується).

Необхідність використання інтегрального індикатора сукупного фінансового потенціалу у менеджменті його формування як критерія оцінки розвитку регіонів має велику актуальність, зумовленою значною диференціацією (асиметрією) сучасного стану розвитку вітчизняних регіонів. Наші дослідження ступеню регіонального розвитку, здійсненого за індикатором потужності їх фінансового потенціалу за 10 років (2006–2015 рр.) засвідчують, що відбулося загальне зростання сукупного фінансового потенціалу країни у 4,9 разів (за номіналом). При цьому темп зростання продуктивності економіки зменшується: у першому п'ятиріччі (2006–2010 рр.) приріст збільшився у 2,5 рази, а наступному п'ятиріччі (2011–2015 рр.) – лише у 2 рази. Тобто темп динаміки економіки уповільнився.

Виявлено також і розбіжність (асиметрія) регіонального розвитку. Асиметрія, як розбіжність між полярними значеннями величин індикатора фінансового потенціалу (між мінімальним і максимальним) становила: у 2006 р. як 1,00:3,70; у 2010 р. як 1,00:3,15 і у 2015 р. як 1,00:3,09. Таким чином, ступінь асиметрії регіонального розвитку в Україні за 10-річний період зменшувався з дуже незначною швидкістю: всього близько 1,0% за рік.

Отже, одним із досить негативних чинників, що гальмують поступ національної економіки є надмірна асиметрія розвитку продуктивних сил регіонів, а відтак – нерівномірного наповнення податковими надходженнями доходів місцевих бюджетів, значної їх дефіцитності. Це породжує необхідність вирівнювання бюджетної спроможності за рахунок міжбюджетного перерозподілу бюджетних ресурсів, що як відомо не змінює ситуацію, бо кошти трансфертів використовуються виключно на соціальне споживання, а не на піднесення продуктивності територіальних економічних систем. Як наслідок, в Україні не відбувається зміни типу економічного зростання: продовжується подальше гальмування переходу від сировинної моделі до моделі інноваційної [4].

Необхідність трансформації моделі національної економіки, яка має бути здатною генерувати достатній обсяг фінансового потенціалу, зумовлюється також загальносвітовою тенденцією позитивних зрушень, від яких наша країна не може залишатися осторонь.

Як зазначає В. М. Гець «сьогодні трансформації відбуваються не тільки в країнах із перехідними суспільними і перехідними економіками. У світі внаслідок глобалізації розвитку активізувалися трансформаційні процеси, що проходять під потужним тиском «усуспільнення» життя через домінування трансконтинентальних технологій у сфері інформатики, телекомунікацій, транспорту, зв'язку та транснаціоналізації економіки в цілому, що підвищує ступінь комунікативності...» [2, с. 18].

За цих умов кожен регіон має сформувати оптимальну модель ендегенного розвитку, скориговану з параметрами Стратегії стійкого розвитку «Україна 2020». Особливо важливим є корінна модернізація промисловості як пріоритетної галузі національної економіки, і не тільки

у староіндустріальних регіонах, а й з врахуванням новостворення нових регіональних промислових систем Четвертої промислової революції, здійснюваних на засадах довгострокової «Стратегії розвитку промислового комплексу України та реалізації нової промислової політики», що наразі знаходиться у розробці. При цьому вибір стратегічних орієнтирів повинен сприяти розвитку не тільки високотехнологічних виробництв, а й трудомістких видів діяльності, які задіють значну кількість працівників невисокої кваліфікації, що важливо для сільських територій.

Загальна сукупність регіонального потенціалу, що задіяна у економічному відтворювальному процесі, включає такі його ключові види: природний, економічний і соціальний. Відповідно із цим еволюційно-класифікаційною системою в залежності від специфічних сфер прояву у відтворювальному економічному процесі функціонують окремі роди потенціалів названих видів, що утворюють відповідну еволюційно-класифікаційну систему (рис. 1).

Центральне місце у тріаді наведених у моделі видів потенціалів, що забезпечують економічний відтворювальний процес, безпосередньо належать потенціалу економічному, інтегральний вираз якого асоціюється як фінансовий. Він зна-

ходиться у тісному взаємозв'язку із природним і соціальним потенціалами.

Базовою ланкою сукупного потенціалу регіонального розвитку є економічний, який реалізується у виробничому процесі, де відбувається формування матеріально-технічної бази, виробництво товарів і послуг та генерація фінансових ресурсів. Успішність виробничого процесу зумовлюється ресурсним забезпеченням природним і соціальним потенціалами, що втягуються у виробничий процес.

Таким чином, фінансовий потенціал, що генерується виробничим процесом, безпосередньо забезпечує розширене соціально-економічне відтворення, а опосередковано, шляхом фінансового забезпечення – цілеспрямоване антропогенне перетворення природного середовища (відшкодування екологічних дисбалансів) та формування гідної життєдіяльності громадян, підвищення їх добробуту і досягнення гуманітарно-соціального прогресу.

Функціональна результативність наведеної на рис. 1 інтегральної моделі генерації фінансового потенціалу значною мірою залежить від узгодженості і скоординованості двох вирішальних сил впливу: державного регулювання соціально-економічного розвитку суспільства та ринкового і підприємницького середовища.

Рис. 1. Інтеграційна модель формування сукупного потенціалу розвитку регіону

Джерело: авторська розробка

Як відомо, в Україні згідно із господарським кодексом, органи державної влади позбавлені права вмішуватись у господарську діяльність бізнесових структур (за виключенням підприємств, організацій і закладів державної форми власності). Але вони володіють імперативом впливу на них згідно із відповідальністю за соціально-економічний розвиток суспільства. Тобто, державні органи влади не мають безпосереднього директивного управління соціально-економічними процесами, замінюючи його державним регулюванням та координуванням з позиції національних інтересів. Таким чином, діяльність державних інститутів і їх вплив на соціально-суспільні процеси мають бути усвідомленими, націленими на перемини у економічній системі, корегувати їх у межах чинного законодавства.

Бізнесова ж система і підприємництво – це ініціативна господарська діяльність, мотивована отриманням належних прибутків. Тому державна регуляторно-координаційна політика держави полягає у обґрунтуванні коридорів реалізації бізнесових інтересів у найбільш пріоритетних для суспільства сферах шляхом відповідного сприяння їх діяльності, зокрема – капіталовкладень, збільшення робочих місць, піднесення оплати праці тощо.

Згідно із світовою практикою, вирішення державою проблеми регулювання соціально-економічного розвитку суспільства шляхом консолідації своїх зусиль з ринковим бізнесовим середовищем та підприємництвом здійснюється на основі механізму індикативного планування та державно-приватного партнерства. Це набуло поширення у Франції, Японії, Китаї і є доцільним для України.

Індикативне планування (лат. *Indicatio* – вказую, визначаю) – не директивне, а дорадче – орієнтовне планування, здійснене на державному

рівні у формі плану-прогнозу, як науково-обґрунтованого «бачення» перспективи майбутнього національної економіки. Індикативний план розвитку визначає програму бажаних зрушень як у створенні матеріально-технічної бази продуктивних сил, так і рівня їх ефективності. Це – макет, на основі якого господарюючі суб'єкти згідно із визначеним загальним трендом розвитку «вписуються» із своїм бізнесом у зазначений процес. Як прояв «державного дирижизму», індикативний план задає не лише пріоритетність певним процесам, а й визначає кількісно-якісні параметри підприємницької ініціативи адресного впливу з різноманітними формами державного сприяння у досягненні успіху, активізує державно-приватне партнерство.

Відповідно із визначеним Організацією Об'єднаних Націй, державно-приватне партнерство (ДПП) – це форма організації бізнесу між державою та приватною стороною, яка дозволяє реалізувати суспільні значущі проекти у різних сферах інфраструктури більш ефективним шляхом, ніж цього можуть досягти ймовірні партнери поодиночі, та передбачає спільне інвестування матеріальних і нематеріальних активів [5].

У прагматично-прикладному аспекті ДПП виступає механізмом залучення приватного підприємницького капіталу для успішного саморозвитку регіонів. Об'єднання капіталів і зусиль державного і приватного секторів підприємництва значно сприяє вирішенню економічних, соціальних та політичних завдань, що особливо важливо для субрегіональних спільнот – об'єднаних територіальних громад, де відбувається формування центрів розвитку. За своєю змістовністю ДПП утворює своєрідний симбіоз держави і підприємництва, держави і ринку, державного регулювання і саморозвитку соціо-економічних систем.

Список літератури:

1. Буряк М. І. Фінансовий потенціал: сутність, генерація та рольові функції у регіональному розвитку / М. І. Буряк // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. – Дніпропетровськ. – 2015. – № 1(33). – 250 с. – С. 180–187.
2. Данилишин Б. Яку економіку ми повинні будувати? / Б. Данилишин // Дзеркало тижня, № 36(322), 30 вересня 2017 р.
3. Лігоненко Л. Науковий аналіз поняття «потенціал регіону» / Л. Лігоненко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 8(123). – С. 182–189.
4. Моделі ендегенного зростання економіки України: [монографія] / за ред. М. І. Скрипниченко. – К.: Ін-т екон. та прогноз. – 2007. – 576 с.
5. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 2-е изд. – М.: Инфра-М. – 1999. – 479 с.

Буряк М.И.

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

ИНТЕГРАЦИОННАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ СОВОКУПНОГО ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы построения и использования интегральной модели формирования совокупного финансового потенциала региона на основе активизации эндогенных факторов его генерирования. Дано определение совокупного финансового потенциала как интегрального стоимостного выражения общей функциональной продуктивной мощности производительного процесса. Измерителем величины финансового потенциала региона, что разрешает сравнительное соотношение в анализе регионального развития, избрано индикатор его действия: объем производства регионального продукта в расчете на одного жителя. Разработано интегральную модель формирования совокупного потенциала развития регионов. Он объединяет в системную целостность ресурсное обеспечение воспроизводственного процесса факторами естественного и социального потенциалов с финансовым обеспечением не только экономики, но и улучшения экологического баланса окружающей среды и роста уровня жизни граждан. Обосновано необходимость внедрения в Украине индикативного планирования и государственно-частного партнерства как механизмов реализации интеграционной модели формирования финансового потенциала регионов.

Ключевые слова: финансовый потенциал, регион, интегральная модель, индикативное планирование, государственно-частное партнерство.

Buriak M.I.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

INTEGRATION MODEL OF THE FORMATION OF THE CUMULATIVE FINANCIAL POTENTIAL OF THE REGION

Summary

The article discusses the issues of constructing and using an integrated model for the formation of the aggregate financial potential of the region based on the activation of endogenous factors of its generation. The definition of the total financial potential as an integral value expression of the total functional productive capacity of the productive process is given. Measuring the magnitude of the financial potential of the region, which determines the comparative ratio in the analysis of regional development, the indicator of its action is selected: the volume of production of the regional product per capita. An integrated model for the formation of the aggregate potential of regional development has been developed. It unites the resource support of the reproduction process by the factors of natural and social potentials to the systemic integrity, with financial support not only for the economy, but also for improving the environmental balance of the environment and increasing the living standards of citizens. The necessity of implementation of indicative planning in Ukraine and public-private partnership as mechanisms for implementing the integration model of forming the financial potential of the regions is substantiated.

Keywords: financial potential, region, integrate model, indicative planning, public-private partnership.